

УДК 378.147

М. В. Роганова,
доктор педагогічних наук, доцент

ЦЕНТР ДУХОВНО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ ВНЗ ЯК СПЕЦІАЛЬНИЙ ПІДРОЗДІЛ СУПРОВОДУ ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ СТУДЕНТІВ З ОБМЕЖЕНИМИ ФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

У статті розглядаються питання освіти та реабілітації студентів з особливими освітніми потребами, показана роль центру інтелектуального розвитку та професійної реабілітації як спеціального підрозділу вищого навчального закладу, розкриті напрями його діяльності.

Ключові слова: професійна реабілітація, центр інтелектуального розвитку, студенти з особливими освітніми потребами, інтегроване середовище вищого навчального закладу.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Особливої уваги у демократичному суспільстві потребують громадяни з обмеженими фізичними можливостями, тому ще однією з проблем, що має вирішити суспільство та державна політика, є знаходження інструментів щодо соціальної та духовної реабілітації, спеціального навчання, адаптації та інтеграції у суспільство молоді з обмеженими фізичними можливостями. Ретроспективний аналіз еволюції відносин суспільства до інвалідів показує, що соціально-психологічний і педагогічний захист людей з обмеженими можливостями багато в чому виступає показником рівня цивілізованого демократичного державного устрою. У роз-

винутих країнах світового співтовариства ця гуманістична функція відбита в найважливіших правових документах і розглядається в політичному, соціальному, економічному, законодавчому й організаційно-правовому аспектах. Отримання якісної освіти, зокрема у вищих навчальних закладах, стає однією із умов інтеграції людей з обмеженнями життєдіяльності у суспільство.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми, і на які спирається автор. Окремі аспекти супроводу навчання студентів з інвалідністю у вищому навчальному закладі розглядалися у працях О. Бажан, К. Кольченко, Д. Коноплицької, Г. Нікуліної, П. Таланчука, А. Шевцова, В. Шиян та ін.[1; 3; 4; 5; 6]. Особливості роботи викладачів в інтегрованих академічних групах, де навчають студенти з особливими потребами, вивчали Н. Козліковська, К. Кольченко, Г. Мазарська, Ш. Равер-Лампман та ін. [7].

Як підтверджують результати проведеної експериментально-дослідної роботи, вирішення завдань інклюзивної освіти молодих людей з обмеженими фізичними можливостями в умовах вищої школи можливе за умови чіткої, налагодженої виховної роботи спеціальних підрозділів. Таким є Центр духовно-інтелектуального розвитку та реабілітації молоді з обмеженнями життєдіяльності, який було створено як структурний підрозділ вищого навчального закладу Донбаського інституту техніки та менеджменту Міжнародного науково-технічного університету імені академіка Юрія Бугая для супроводу та педагогічної підтримки цієї категорії студентів.

Формулювання мети статті (постановка завдання). Метою цієї статті є аналіз діяльності центру інтелектуального розвитку та професійної реабілітації як спеціального підрозділу вищого навчального закладу, напрямів його діяльності.

Виклад методики і результатів дослідження. Метою діяльності Центру було створення навчально-реабілітаційної структури вищого навчального закладу, що забезпечила найбільш сприятливі психолого-педагогічні, організаційні і правові умо-

ви та гарантії для реалізації прав громадян з обмеженими фізичними можливостями на отримання вищої освіти, соціальний захист, професійну орієнтацію, духовну реабілітацію та соціально-психологічну адаптацію.

Завдання діяльності Центру полягали у формуванні освіченої, вихованої, соціально-орієнтованої людини з інвалідністю з урахуванням особливостей її психічного і фізичного розвитку, максимальним забезпеченням осіб з фізичними недоліками можливістю розвивати свої фізичні, інтелектуальні і психічні здібності для пристосування їх до соціального середовища, підготовки до трудової діяльності та самообслуговування, самозабезпечення і до сімейного життя.

Основними напрямками роботи Центру духовно-інтелектуального розвитку та реабілітації наступні:

- професійна освіта як засіб соціальної реабілітації;
- реабілітація через формування духовних орієнтирів та життєвих цінностей;
- соціокультурна реабілітація як відновлення особистих культурно-духовних якостей студента з інвалідністю і його здібностей взаємодії із соціальним оточенням;
- фізична реабілітація у системі роботи Центру;
- трудова адаптація;
- постреабілітаційний супровід.

Фахівці, що брали участь у розробці моделі надання реабілітаційних послуг через Центр духовно-інтелектуального розвитку та реабілітації молоді з обмеженням життєдіяльності дотримувались наступних принципів реабілітаційного процесу, а саме: індивідуальності, безперервності, динамічності, послідовності та комплексності.

Від надання освітніх та реабілітаційних послуг до комплексної моделі реабілітації, що включає ліцензовану вищу професійну освіту з елементами духовної реабілітації засобами культури та впровадження освітніх інноваційних методик — ось шлях який пройшов Центр, створюючись та розвиваючись.

Аналітична схема процесу реабілітації має такий вигляд:

- педагогічна (професійна) реабілітація — забезпечує реабілітацію людини як суб'єкта життєдіяльності;
- соціальна реабілітація — забезпечує інтеграцію людини у суспільство, як соціального суб'єкта;
- психологічна реабілітація — формує мотивацію людини до оволодіння професійною здібністю і формує особистість людини;
- культурно-духовна реабілітація — забезпечує реабілітацію людини як суб'єкта культурної спадщини і носія культурних традицій;
- медична реабілітація — забезпечує реабілітацію людини на рівні існування біологічного організму.

Об'єднавши різновекторні напрями діяльності, була створена синергетична модель реабілітації та адаптації до умов праці з елементами соціокультурної реабілітації, супроводу та інтеграції молоді з інвалідністю у суспільство.

Ця модель мала як інтровертивний характер, спрямований безпосередньо на студентів з обмеженими фізичними можливостями, що сприяла їхній інтеграції у суспільство, так і екстравертивний, спрямований на зміни у самому суспільстві. До цих змін відносимо більш толерантне ставлення у суспільстві до людини-інваліда (що підтверджується соціологічними опитуваннями громадян міста, представників влади), створення безбар'єрного середовища, як основи для інтеграції, співпрацю з керівниками підприємств, що створюють робочі місця для інвалідів.

Ідея створення Центру пройшла апробацію практикою і має позитивний вплив не лише на соціалізацію молоді людини з обмеженням життєдіяльності, а й на оточуюче суспільство. Адже Центр духовно-інтелектуального розвитку та реабілітації — це специфічний соціальний інститут, це, насамперед, структурно-організаційний комплекс взаємодіючих компонентів (викладачів, студентів з фізичними обмеженнями, змісту навчання й виховання, матеріально-технічної бази, батьків, соціальних працівників, волонтерів, психологів), пов'язаних між собою виконанням складних загальних і спеціальних функцій, пов'язаних загальними потребами і цілями.

Процес виховання духовної культури у студентів з обмеженими фізичними можливостями в умовах Центру духовно-інтелектуального розвитку та реабілітації поєднував такі компоненти:

- організаційно-мотиваційна робота з викладачами, кураторами інтегрованих студентських груп;
- виховна робота з елементами соціокультурної та духовної реабілітації зі студентами в інтегрованих групах;
- організація роботи волонтерів;
- співпраця з релігійним інститутами та громадськими організаціями інвалідів міста, області, країни.

Послуги, надані Центром разом із НДІ травматології й ортопедії (м. Донецьк), санаторієм «Слов'янський» і Інститутом духовного розвитку людини (м. Луганськ) у сфері медичної, соціально-психологічної та духовної реабілітації, дозволять громадянам — відвідувачам Центру одержати вичерпну інформацію про шляхи усунення своїх фізичних недоліків завдяки: віртуальним обходам профільними фахівцями, телеконсультуванню, індивідуальним рекомендаціям і програмам з реабілітації, дистанційного консультування з провідними спеціалістами України і закордонних країн, допомозі в придбанні ортопедичних засобів і техніки; одержанню кваліфікованої психологічної допомоги з метою усунення соціальної напруженості та позбавлення комплексів, викликаних придбанням інвалідності, допомозі в поліпшенні стану всього організму шляхом складання індивідуальних комплексів спортивних і оздоровчих вправ: фізіотерапія, акватерапія, надання послуг масажиста, проведення профілактичного й оздоровчого масажу тощо; розробці індивідуальних корекційних програм духовної реабілітації: музикотерапія, бібліотерапія, артотерапія, ароматерапія, йоготерапія; створенні моделей духовно-фізичного розвитку особистості в соціокультурному просторі регіону; моральному і соціальному розкріпаченні інвалідів унаслідок створення умов для спілкування серед громадян з обмеженими можливостями, виділення груп інвалідів зі схожими інтересами, і, таким чином, залучення їх у повноцінне життя.

Професійна реабілітація полягає в організації гуртків, клубів, де проводяться заняття з різних напрямків діяльності, з урахуванням медичних висновків, показань і протипоказань кожного. Ціль такого роду заходів полягає у відволіканні громадян з обмеженими можливостями від своїх проблем, шляхом усвідомлення потреб і важливості як повноправного члена суспільства через придбання навичок, умінь і знань на базі Центру і розкриття наявних талантів; в організації системи працевлаштування інвалідів з певних спеціальностей, відповідно до умінь і навичок відбувається за допомогою тісного співробітництва з міською біржею праці і підприємствами міста, реалізації придбаного досвіду в дрібних виробництвах, створених на базі Центру, організації надомної праці інвалідів.

Висновки з даного дослідження, перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Спираючись на все вищесказане, ми приходимо до висновку, що Центр духовно-інтелектуального розвитку та реабілітації є одним з найважливіших соціальних інститутів соціалізації й адаптації молодих людей з обмеженими фізичними можливостями. Тому суспільство наділяє такий Центр особливою соціальною роллю, виділяє йому особливі функції і надає свою конкретну мету — задовольняє суспільну потребу, поєднує в спільній навчально-виховній діяльності молодих людей з обмеженими можливостями, витрачаючи для цього духовну енергію та певні матеріальні засоби [5].

В статье рассматриваются вопросы образования и реабилитации студентов с особыми образовательными потребностями, показана роль центра интеллектуального развития и профессиональной реабилитации как специального подразделения высшего учебного заведения, раскрыты направления его деятельности.

Ключевые слова: профессиональная реабилитация, центр интеллектуального развития, студенты с особыми образовательными потребностями, интегрированная среда вуза.

The issues of education and rehabilitation of students with special educational needs are considered in the article, the role of the center of intellectual development and vocational rehabilitation as a special unit of the university is shown, the tendencies of its activity are revealed.

The center of spiritual and intellectual development and rehabilitation is one of the most important social institutions of socialization and adaptation of the young disabled people. That is why the society gives the Center a special social role, special functions and provides it with specific goal — to satisfy public needs, to unite young disabled people in a common educational activity, spending spiritual energy and certain material resources for this.

The goal of the Centre was to create an educational and rehabilitation structure of higher education establishment, which provided the most favorable psychological and pedagogical, organizational and legal conditions and safeguards for the realization of disabled citizens' rights to higher education, social protection, manager profile, spiritual rehabilitation, social and psychological adaptation.

The process of educating of disabled students' spiritual culture in the center of spiritual-intellectual development and rehabilitation combined the following components:

- Organizational and motivational work with professors and supervising professors of integrated student groups;*
- Educational work with students in integrated groups, using elements of social, cultural and spiritual rehabilitation;*
- Organization of volunteers' work;*
- Cooperation with religious institutions and public organizations of disabled people of the city, region, country.*

Key words: professional Rehabilitation, Centre for intellectual development, students with special educational needs, integrated high school environment.

Отримано 15.01.2013 р.

Список літератури

1. Забезпечення рівних можливостей для навчання студентів з інвалідністю: Методичний посібник / К. О. Кольченко, Ш. Равер-Лампман, Г. Ф. Нікуліна та ін. — К.: Університет «Україна», 2005. — 76 с.
2. *Кисляк О. П., Кольченко К. О., Місяк С. А.* Організація психологічної підтримки студентів з особливими потребами в умовах ВНЗ // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: Тези доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції. — К.: Університет «Україна», 2003. — С. 222–223.
3. Організаційно-виховна робота серед студентів у новій національній моделі вищої освіти на поступі у ХХ ст. Методичний посібник. — К.: КНТЕП, 2001. — 38с.
4. Практична педагогіка виховання: Посібник з теорії та методики виховання / за ред. М.Ю. Красовицького. К. — Ів.-Франківськ: «Плай», 2000. — 218с.
5. *Роганова М. В., Хорошайло О. С.* Комплексна реабілітація та виховання духовно-моральних цінностей в умовах Центру духовно-інтелектуального розвитку молоді з обмеженими фізичними можливостями: науково-методичний посібник. — Краматорськ, 2007.
6. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю з функціональними обмеженнями: Навчально-методичний посібник для соціальних працівників і соціальних педагогів / За ред. проф. А. Й. Капської. — К.: ДЦССМ, 2003.
7. Соціальна реабілітація молоді з обмеженою дієздатністю / За ред. С. Толстоухової, І. Пінчук. — К.: УДЦССМ, 2000. — 184с.
8. *Таланчук П. М.* Шлях до інтеграції. — К.: Університет «Україна», 2002. — 20 с.
9. *Шевцов А. Г.* Новітні технології навчання в освіті студентів із фізичними вадами // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: Збірник наукових праць. — К.: Університет «Україна», 2002. — С. 195–202.
10. *Шевцов А. Г.* Сучасні проблеми освіти і професійної реабілітації людей з вадами здоров'я: Монографія. — К.: Соцінформ, 2004. — 200 с.